

CAPUT X.

De parcho quoad primas infirmorum visitationes,
et Sacramentum Poenitentiae iisdem administrandum.

Agam de modo se gerendi parochi 1. in generali ut facilius et tempestive ad infirmos advocetur; 2. in particulari habita notitia alicuius infirmi; 3. de modo accedendi; 4. de modo se gerendi in cubiculo et ad lectum eiusdem; item 5. de modo se gerendi actu audiendi illius confessionem; 6. de infirmo sensibus destituto. 7. de confessione et absolutione iteranda; 8. de morbis contagiosis et an cum quolibet incommodo parochus accurrere teneatur?

ARTICULUS I.

De modo se gerendi parochi in generali ut facilius et tempestive ad infirmos advocetur.

202. I. Non solum de modo bene vivendi, sed etiam identidem de modo bene moriendi parochianos doceat.

II. Demonstret sibi valde cordi esse ut, eveniente casu periculosae infirmitatis, cito advocetur.

III. Benedictionis, quae pro infirmis a rituali praescribitur, utilitatem ostendat.

IV. Medicos quoque et phlebotomos, qui ad paroeciae suae infirmos advocari solent, sibi benevolos reddat, curando ut ab iis certior reddatur de periculose decumbentibus, maxime si agatur de familiis hac in re parum sollicitis.

V. Infirmis pauperibus eleemosynas dare aut saltem procurare studeat; id enim ut cito advocetur non parum iuvabit.

VI. Curet ne suae visitationes quasi pro nuntio certae mortis habeantur. In hunc finem etiam infirmos morti non vicinos, aut illo morbo non morituros libenter visitet; et dandi praedictam simplicem benedictionem consuetudinem habeat.

VII. Sive die sive nocte, et non obstantibus incommodis, ad infirmum vocatus se conferat, et quidem statim. Nullam autem querimoniam moveat, si forte infirmitas leviuscula fuerit, neque illum advocandi necessitas adfuerit. Hae querimoniae in causa esse possent cur pro aliis vere indigentibus non tempestive advocetur.

ARTICULUS II.

De modo se gerendi parochi in particulari, habita notitia quod aliquis infirmus decumbat.

203. Praemittendum, oportere ut parochus morborum frequentius occurrentium aliquam notitiam habeat, ut scilicet, sciendo quinam non sint et quinam sint mortis plus vel minus vicinae periculosi, de infirmo visitando et ei Sacramentis conferendis regulam sumere possit.

204. *Quinam morbi solent esse mortis nequaquam periculosi?* Sunt praecipue 1° Dolores ventris (*coliche*). 2° Febris rheumatica articularis (nisi pulmonem aut cerebrum afficiat). 3° Respirandi difficultas (*asma*). 4° Haerisipolae. 5° Convulsiones epilepticae. 6° Convulsiones hystericae.

205. *Quinam est cursus morborum magis communium, qui plus vel minus mortis periculum inducere solent?* Apoplexia; vulnera in cavum penetrantia; magna haemorrhagia (v. g. in puerpera); febris perniciose palustris (maxime in secundo accessu); insolatio (*colpo di sole*); asphisia; venenum ex arsenico vel acido nitrico (*acqua forte*); cholera. Hi morbi paucis horis aut citius mortem afferre possunt.

Inflammatiō retis totalis, quam medici italice vocant *peritonite acuta diffusa*; inflammatiō acutissima membranae cerebri (*meninge-encefalite-siero-fibrinosa*); carbunculus malignus, si cito adustione non curetur; hernia incarcerata, si cito remedium apponi non possit. Hi morbi

cursum brevissimum, nempe duorum vel trium dierum, habere solent.

Variolae arabae (*vaiuolo nero o maligno*); angina (*croup*); idrofobia; tetanus; intestinorum oclusio (*mal del miserere*). Hi morbi intra septem aut quinque aut etiam tres dies occidere possunt.

Inflammatiō pulmonis (vulgo *polmonite, pneumonite, pleurite, peripneumonite, cattarrale, malattia di petto, attacco di petto, doglia di costa, mal di punta*) regulariter septem vel novem dierum cursum habet; et interdum quatuor, interdum duodecim. In senibus est fere semper lethalis, quamvis forte mitis videretur.

Febris putrida (vulgo *tifo, sinoco, febbre tifoidea, mal maligno*) hodie apud nos saepe cum bono exitu curatur. Regulariter duabus hebdomadis durat, et interdum tribus. Saepe surditatem et delirium adducit. Interdum habet cursum (uti aiunt) *tumultuarium*, et intra paucos dies ad mortem ducit; unde tunc cito administranda sunt Sacramenta. Si tamen infirmus delirio non subiiciatur, quatuor etiam aut quinque hebdomadis morbus durare potest.

Infirmitates, quae tempore magis diuturno durare solent, sunt speciatim paralysis (dummodo organa ad vitam necessaria non afficiat); hydropisis; chancrum stomachi (*callo al piloro*); et phthisis. Tertium (seu ultimum) stadium in phthisi indicatur praecipue a sudoribus solum in media parte personae, nempe a ventre usque ad caput et in palmis manuum post somnum, nec non ab alvi profluviis praecipitosis, febris pluries in die exacerbata, et sputis copiosis, fere liquidis, purulentis atque assiduis.

206. *Quidquid sit de genere morbi, quanam sunt signa mortis vicinae?* Sunt 1° Si inflatio a cruribus iam ad pectus procedat. 2° Si infirmus cibum amplius non sumat. 3° Si eruptiones (v. g. *la migliare*) rapide dispareant et intus redeant. 4° Somnolentia continua. 5° Singultus. 6° Si diebus criticis (nempe septimo et quarto-decimo) febris adaugeatur. 7° Respiratio frequentissima

(*affanno*) cum multo catharro, qui vix aut ne vix quidem expelli possit. 8° Si personae iam seni, aut vitio organico vel magna gibbositate vel morbo chronico affectae, infirmitas acuta (nempe cum febris) superaddatur. 9° Si in morbo acuto remedia nihil profuerint. 10° Si infirmus in osse sacro aut coxendicibus plagari incipiat. 11° Si involuntarie urinam et excrementa emittat. 12° Si febris sit ardentissima, nempe 41 graduum centigradi, aut 130-150 pulsationum in singulis minutis. Attamen ultima tria signa in typho non essent attendenda; bene vero in hoc fere semper mortalis est gradus 42, aut rapidus descensus ad gr. 37 vel 36.

207. *Quanam praecipue sunt morbi contagiosi?* Sunt qui italice dicuntur *il vaiolo* (variolae), *la scarlattina*, *la felsa* (morbillum), *la deuterite* (inflammatio gulae) quae dicitur etiam *angina maligna*: item *il colera*, et *il tifo petecchiale*. Item morbus qui italice dicitur *influenza*. Febris typhoidea quoque est contagiosa, sed in gradu multo minori. Ad minuendum periculum contagii, cautelae sunt praecipue ventilatio, evitare contactum et halitum infirmi, et ab eiusdem cubiculo cito exire.

208. *Potestne parochus uti hac regula: ibo si vocatus fuero?* Negative generatim. Rituale dicit: non expectabit ut vocetur. Prudentia tamen necessaria erit; accessus enim non libenter acceptus praeiudicare potest, et quidem interdum gravissime, maxime si de divitibus agatur.

209. *Quomodo itaque se gerere debet parochus si resciat aliquem esse infirmum, et non vocetur?* Imprimis de morbo eiusque statu, sive a medico sive a familiaribus aut vicinis, informationes capere procurabit. Si morbus dilationem patiat et nihil aliud clamat ut sollicitudo adhibeatur, parochus pedetentim procedere poterit, atque interdum (si familia Dei timorem habeat) expectare ut vocetur. E contra si morbus iam ad ultimum stadium processisset, vel suapte natura cursum brevem haberet, vel cito loquelam et cognitionem adimeret; tunc sollicitudo necessaria esset.

Idem dic si non equidem mors adeo vicina foret, sed notabile tempus, sive ad procurandum accessum, sive ad disponendum aegrotum, sive ad eius conscientiae negotia componenda, exigeretur.

ARTICULUS III.

De modo accedendi ad infirmum.

210. Si res sit de rusticis aut pauperibus adhuc sincere catholicis, accessus non solet esse difficilis. Imo ordinarie nullum sequitur inconveniens si parochus sic et simpliciter domum infirmi ingrediatur, dicendo, v. g. se intellexisse infirmum adesse, et, ad notitiam de eo habendam vel ad benedictionem ei dandam, divertisse. Ordinarie, inquam, parochus ita se gerens, benevole tam a familia quam ab aegroto excipitur.

Si autem de familia sincere quidem catholica, sed nec rustica nec paupercula agatur: tunc facile melius erit si parochus non sic et simpliciter se praesentet, sed potius ut vocetur expectet, vel (si opus sit) procuret. In hunc finem rogare poterit personam familiae amicam, ut quasi motu proprio familiam ipsam sollicitet ad parochum vocandum et religionis subsidia aegroto procuranda. Sed, si persona ista non inveniatur, tunc parochus cum aliquo de ipsa familia colloquium habeat, et sic accessum ad infirmum obtinere satagat.

211. *Quid si aegrotus esset de illis, qui parum aut nihil religionis habent, et sic difficile sit quod ad accipendum sacerdotem atque ad recipienda sacramenta disponantur? Quomodo tunc accessus obtineri poterit?* Quoad huiusmodi homines, caveat imprimis parochus ne cum ipsis, dum adhuc sani sunt, quasi inimicus procedat. Potius vultum hilarem eis ostendat eosque salutet, et pro opportunitate illos alloquatur vel invisat. Eveniente lethali infirmitate, si non vocetur, tunc quoque medium magis

aptum esse solet uti personis familiaribus infirmi, quae illum disponant. Aliquando loqui poterunt de confessione facienda; sed ut plurimum melius erit si agant dumtaxat de recipienda simplici parochi (aut alterius sacerdotis magis benevisi vel communiter valde laudati et bene accepti) visitatione, dicendo, v. g. illum habere Imaginem vel Reliquiam prodigiosam eiusque benedictionem etiam pro recuperanda sanitate valde efficacem esse posse: aut (si infirmus esset pauper) dictum sacerdotem eleemosynam fore largiturum; aut venire debere ad vicinam familiam pro tali vel tali negotio: aut iam venisse et licentiam visitandi infirmum petiisse; aut fuisse invitatum, quia auditum fuit eum habere cognitiones medicas, quae prodesse poterunt. Aegroti praedicti difficultates adducere solent, quae ordinarie fundantur 1° in respectu humano. 2° In timore amittendi subventiones quas a sociis percipiunt. 3° In iuramento emisso nihil commune habendi cum sacerdotibus et Ecclesia. 4° In defectu fidei. 5° In praetextu quod sufficiat omnia componere cum Deo, quin necesse sit confiteri apud sacerdotem. 6° In falsa fiducia recuperandi sanitatem. 7° In desperatione obtinendi veniam a Deo. 8° In rubore tot scelera confitendi. Parochus itaque curabit ut dictae personae familiares eliminent difficultates ab aegroto adductas aut verisimiliter adducendas, dicendo, v. g. parochum venturum esse noctu et nullam publicitatem esse faciendam: si quid forte amittatur, aliis medijs haberi posse tantundem et amplius; dictum iuramentum nullam vim habere, imo maximam esse iniquitatem illud servare; veritates fidei esse certissimas, et, si per impossibile dubiae forent, maximam esse stultitiam malorum aeternorum adeo horribilium periculo se exponere: confessionem apud solum Deum peractam non sufficere quia Deus ipse vult ut cum suo ministro res componantur; mortem supervenire posse sanis, et multo magis infirmis; infirmitatem esse gravem, et periculum dissimulari non posse (sed hoc solum in casu extremo dici poterit); Divinam Misericordiam nullos limi-

tes habere: sacerdotes nullam de sceleribus admirationem concipere, semper enim scelera audiunt; neque oportere ut confessio apud parochum fiat, sed quemlibet alium sacerdotem (sive saecularem sive regularem) advocari posse; demum ex rebus cum Deo rite compositis magnam pacem et consolationem exoriri, quae etiam ad vim morbi immi- nuendam et sanitatem recuperandam valde deservire posset.

Si morbus dilationem patiat, interdum melius erit non loqui statim de sacerdote advocando, sed incipere a longe, procurando ut infirmus sacrum numisma ad obtinen- dam gratiam sanitatis accipiat et osculetur, aut unam *Ave* vespertinis horis recitet ut dolores leniantur et quiete dormire possit.

Si infirmus alicui sectae adscriptus esset et socii il- lum assisterent, tunc dictae personae familiares impedire deberent quominus illi ad eius lectum accederent; dicendo v. g. quod indiget quiete et oportet ut cum nemine loquatur.

Si parochus ope consanguineorum nihil obtinere po- tuerit, videat an ope amicorum, aut vicinorum, vel etiam famulorum, aut alicuius personae, cui infirmus difficile contradicturus sit, aliquid obtinere possit. Foeminae prae- sertim valde bene deservire solent; idque quamvis non multum religionis haberent. Interdum habetur auxilium ab iis etiam, in quibus nulla spes collocari posse videretur; imo aliquando (etsi profecto rarissime) ab aliquo ex dictis sociis efficacissimum adiumentum habitum fuit, quandoqui- dem non in omnibus sectis receptio sacramentorum in ex- tremis vetatur; et non omnes socii statuta propriae sectae ex corde servant.

Aliquando praecipuum impedimentum provenit ab ipsis familiaribus infirmi, qui, propter timorem aegrotum turbandi et terrefaciendi, sacerdotis ingressum firmiter impediunt. Tunc parochus bonis modis eos persuasos reddere conabi- tur, quod tam caute et pedetentim processurus erit, ut infirmus nullo modo turbetur; sed potius magnam pacem, tranquillitatem et consolationem, ipsi eius saluti corporali

valde proficuum, experiatur. Si haec non prosint, tunc di- cere debet, quod agitur de aeterna salute illius miseri infirmi; quod morbus ita processit, ut nullam dilationem amplius admittat; quod sacramenta administrata quando aegrotus nihil intelligit, nihil iuvant; et demum quod de illo aegroto miserrimo sine sacramentis morituro aeternum remorsum habebunt.

In his autem et similibus casibus valde difficilibus orationi est incumbendum; atque interdum pro auxilio vel consilio recurrendum ad illos sacerdotes vel religiosos, qui speciali peritia et dexteritate hac in re praediti sunt, et ab huiusmodi infirmis multo facilius excipiuntur.

212. *Quid de illis familiis, quae sacerdotem admit- tere nolunt, nisi forte in extremis quando moribundus nihil intelligit?* Parochus debet quidem (ut supra dixi) sive indirecte sive etiam directe omnem lapidem movere ut tempestive accedere possit; sed ita ut non teneatur reapse accedere nisi ingressum satis pacificum obtineat. Si tamen nosceret, eius ministerium ab infirmo desiderari et a familiaribus vel impiis sociis impediri, acrius urgere te- nebitur, et causam infirmi, meliori quo poterit modo, etiam personaliter se praesentando, vel (in casu extremo) ad Magistratum civilem (it. *Preto*) recurrendo, agere de- bebent. Berengo (110).

213. *Quid si accessus concederetur solum cum pacto ut parochus ad modum amici; non vero ad modum sa- cerdotis, accedat, quia infirmus nec de benedictionibus nec de confessione quidquam audire velit?* Parochus ac- ceptet; quandoquidem amicus aditum confessario forsan aperire poterit.

214. *Quid de casu valde practico, in quo ex una parte infirmus iam sit dispositus ad benedictionem reci- piendam vel etiam ad confessionem faciendam apud talem vel talem sacerdotem, sed differat dicendo: faciam in posterum, faciam cras; et ex alia periculum urgeat et infirmus forsam ad cras perventurus non sit?* Tunc prae-

textus aliquis esset adhibendus, dicendo v. g. eundem sacerdotem posse venire hodie, sed non cras, quia tale vel tale impedimentum habet etc.

215. *Sufficitne quod parochus de aditu ad infirmum habendo sollicitus sit?* Negative; sed, si casus sit difficilis, oportet 1° ut prius bene se praeparet; 2° ut (quatenus opus sit) facultatibus necessariis se muniat; 3° ut tempus magis aptum eligat, quod esse solet post horam nonam antemeridianam et circa penultimam ante solis occasum, quando nempe foeminae res domesticas composuerunt et febris remissior esse consuescit. Interdum potest esse necessarium ut tempus nocturnum eligatur; et semper cavendum ne socii impii tunc adsint.

216. *Quid si parochus praeter praevisionem eosdem socios impios ad lectum infirmi reperiat?* Benevolentiam hilari vultu eis ostendat; sed pro tunc de fine religioso, propter quem advenit, nihil dicat. Postea autem ope familiarium curabit ut secedant etc.

217. *Quid si infirmus, sacerdotem videns, imprecationes et impropria contra illum evomeret?* Patientia adhibenda esset, neque statim terga ei verti deberent. Incusetur vis morbi et delirium; sermo blande ad aliud divertatur, et sic paullisper (si fieri possit) omnia benevole componantur. Si autem infirmus in sua malevolentia perseveret; tunc parochus, quod praeter intentionem fuerit occasio huius turbationis, displicentiam ostendat; dicat se offensum non remansisse et esse amicum sicut antea; recedens infirmum (si expediat) salutet illumque postea familiaribus commendat eisque patefaciat desiderium redeundi, si forte miserrimus ille ad meliores sensus rediturus esset. Dein oret, orare faciat, et videat an alia media adhiberi valeant.

ARTICULUS IV.

De modo se gerendi in cubiculo seu ad lectum infirmi.

218. *Obtento aditu ad infirmum, quidnam imprimis curare debet parochus?* 1° Ut nullam aversionis occasionem ei praebeat. 2° Ut eiusdem benevolentiam positive sibi procuret.

219. *Quomodo nullam aversionis occasionem aegroti praebebit?* Caveat imprimis ab eo terrefaciendo. Dicat, v. g. se illinc transiisse; aut morem sibi esse infirmos visitandi quamvis graviter non decumbant. Caveat insuper ne taedium vel displicentiam aliquam ei afferat. In hunc finem voce submissa loquatur; nec longos sermones neque cum infirmo (maxime si anhelus aut valde debilis esset), neque cum assistentibus habeat, aut saltem petat an vociferationes ei fastidium afferant; risui aut facetiis non indulgeat; si infirmus lamenta emittat, id non vetet. Non dicat: Haec infirmitas pro te est magnum bonum, pulcherrimum donum Dei, fortuna ingens. Personae quidem perfectioni attendentes verba huiusmodi in bonam partem forsitan accipere possent, sed non personae mundanae aut rudes, quae pro crudelitate id acciperent (quasi sacerdos de earum infirmitate gauderet). Fere omnes aegroti de salute recuperanda sibi blandiuntur, idque avidissime cupiunt. Hinc caveat parochus ne infirmitatem iam esse sine remedio et mortem esse certam declaret; sic enim infirmus magnam aversionem contra illum conciperet, eius praesentiam invisam haberet, et forsitan visitationes illius absolute respiceret. Ad minus itaque dissimulet; et caveat etiam ne, dum in sua spe aegrotum relinquit, rem esse sine remedio eius uxori aut filiis declaret, si timendum sit ne clamoribus domum repleant, et sic infirmus quid dictum fuit resciat; neque fidendum si profunde sopitus videretur;

contingere enim potest quod omnia (quamvis submissa voce dicta fuissent) perfecte audiat. Denique visitatio sit brevis; infirmi enim plures necessitates habere solent et in libertate relinqui debent. Dum tamen parochus prima vice recedit (ne visitationes sequentes aegrotum terreant) dicat: Si tibi non displicet, veniam iterum; in more enim mihi est ut meos infirmos, donec convaluerint, frequenter visitem.

220. *Quomodo parochus infirmi benevolentiam positive sibi procurare poterit?* In hunc finem (discretionem tamen servata) maxime deservire solent sequentia: 1° Ad modum amici cum eo loqui, proprio nomine eum vocando, et dicendo, v. g. Ad te invisendum veni: a longo tempore te cognosco: patrem tuum cognoscebam: reminiscor adhuc de tali vel tali eventu in tua familia etc. Saepe bene erit de aliqua bona qualitate aut habilitate eum laudare; et, si pueros habeat munuscula eis praebere etc. 2° Sollicitudinem pro illo ostendere, v. g. (quatenus opus sit et deceat) potum manu propria ei dare; sudorem ab eius fronte abstergere; operimenta aptare; muscas ab eius vultu arcere; consilia igienica (quatenus tuta et grata futura sint) praebere; dulciaria ei dare; maxime vero (si esset pauper) inquirere an necessaria habeat, atque elemosynam ei largiri. 3° Si spes recuperandi salutem ei dari possit, hoc est medium optimum obtinendi benevolentiam ab aegrotis quibuscumque, unde saepe expedit ut parochus spem istam aegroti adeo caram positive nutriat, adducendo, v. g. exempla aliorum qui a simili infirmitate, vel etiam a morbis adhuc gravioribus, optime convaluerunt. Sic infirmus gaudebit, et de facili, ut parochus iterum iterumque redeat, desiderabit.

221. *Estne statim in prima visitatione de confessione loquendum?* Negative; nisi circumstantiae aliquid suadeant, ut puta, si infirmitas dilationem non pateretur, aut visitationes facile repeti non possent, vel infirmus esset valde devotus et ipse sacerdotem ad confessionem faciendam vel benedictionem habendam advocasset etc.

Ordinarie praestat ut aliqua visitatio praemittatur, non solum ad infirmi benevolentiam (ut supra) captandam, sed etiam ut sic magis fructuose et bono animo ad confessionem praeparatur.

222. *Monitum de confessione facienda quomodo ordinarie dari debet?* Modo ita blando et industrioso, ut infirmus libenter obsecundet. Ordinarie res bene succedit, si dicatur: Fili mi, sanitas est in manu Dei: medici nihil poterunt, nisi Deus illos illuminet. Consilium tibi do, fili mi: Fac tibi Deum amicum, fac ut sis in eius gratia; ille enim poterit te adjuvare longe plus quam alii omnes. Esse in gratia Dei semper est necessarium, sed multo magis quando infirmi sumus. Eia age itaque, confitere corde contrito omnia peccata tua, et proice te intra brachia Dei tui, qui solus omne bonum quoad animam et quoad corpus tibi dare potest. A multo tempore non es confessus; volo ut nunc bonam confessionem facias; quanta frueris consolatione etc.

Saepe iuvat sumere occasionem a benedictione danda (maxime si petita fuerit, dicendo quod longe magis proderit iis qui bene confessi in gratia Dei sint); vel ab aliqua indulgentia lucranda; vel ab aliqua festivitate appropinquante.

223. Si forte infirmus reluctet vel taedium demonstret, nec periculum sit in mora, sacerdos dicat: Nolo ut turberis: nolo ut confitearis coacte sed libenter.

Si aegrotus dicat: Veniam ad Ecclesiam et tunc confessionem faciam; sacerdos reponat: Nonne melius esset quod nunc (quandoquidem tanta adest commoditas) confitearis, ut Deus gratiam convalescendi, et te ad Ecclesiam conferendi tibi concedat? Si dicat: Confessionem facere volo, sed in posterum; sacerdos annuat, ita tamen ut tempus vicinum determinet. Si difficultates in medium adducat vel nimiam dilationem petat, et periculum sit in mora; tunc iuvare solet ut sacerdos (maxime si prius de eius moribus informationem habuerit) dicat: Fili mi, iam scio